

Juhani Ihanus & Martti Tuohimetsä

Neuropsykoanalyysistä ja Freudista – Mark Solmsin haastattelu

Mark Solms (s. 1961 Lüderitzissä, Namibiasa) valmistui psykologiksi Etelä-Afrikassa Johannesburgissa Witwatersrandin yliopistosta, missä hän suoritti maisterintutkintonsa vuonna 1987 ja väitteli tohtoriksi vuonna 1992 neuropsykologian alalta. Hän jatkoi psykologian ja neuropsykologian opintojaan Lontoossa, samalla kun hän kouluttautui siellä psykoanalyttikoksi (Institute of Psychoanalysis, 1989–1994). Anna Freud Centre oli ensimmäinen työpaikka, johon hän perusti neuropsykoanalyttista kliinistä toimintaa. Yhdessä Ed Nersessianin kanssa Solms alkoi vuodesta 1999 lähtien toimittaa *Neuropsychoanalysis*-lehteä, ja heinäkuussa vuonna 2000 hän perusti Lontooseen alan yhdistyksen (International Neuropsychoanalysis Society). Nykyään Solms on Kapkaupungin yliopistossa neuropsykologian osaston johtaja ja Groote Schuurin sairaalan psykologian ja neurologian osastojen johtaja sekä Etelä-Afrikan psykoanalyttisen yhdistyksen puheenjohtaja. Yhdysvalloissa hän on New Yorkin psykoanalyttisen Arnold Pfeffer Center for Neuropsychoanalysis -instituutin johtaja.

Mark Solms esitelmöi 24.–25. syyskuuta 2020 pidetyssä Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistyksen järjestämässä kaksipäiväisessä

webinaarissa otsikolla ”Käytännön johdatus neuropsykoanalyysiin”. Webinaari koostui Mark Solmsin luennoista sekä Raimo Raappanan ja Martti Tuohimetsän esittämistä tapausselosteuksista, joita Solms kommentoi.

MT (= Martti Tuohimetsä): Olet kirjoittanut kuusi kirjaa ja yli 250 artikkelia tieteellisiin lehtiin. Olet tutkinut erilaisten aivovaurioiden vaikutuksia potilaiden subjektiiviseen mentaaliseen kokemiseen, selvitellet unennäön neuraalisia mekanismeja, tutkinut yhdessä Jaak Pankseppin kanssa synnynnäisten vietti-peräisten emotionojärjestelmien biologiaa ja rakentanut affektiivisen neurotieteen perustaa. Olet esittänyt monissa epistemologisissa ja filosofisissa artikkeleissa uusia teorioita tietoisuudesta, tiedostamattomasta, torjunnasta ja puolustusmekanismeista. Olet tehnyt yhteistyötä Karl Fristonin kanssa selvittellen aivojen pyrkimystä automatisoida toimintansa ja luoda ennakoivia malleja eri tilanteita varten. George Ellisin kanssa olet kirjoittanut evoluutiopsykologisesta näkökulmasta aivojen neuropsykologisista moduuleista, mikä avaa uutta ymmärrystä vanhaan ympäristö–perimä-ongelmaan [Ellisin ja Solmsin teoksessa *Beyond evolutionary psychology. How and why neuropsychological modules arise*, 2018]. Psykoterapeuteille

työsi antaa uusia työkaluja ja strategioita. Mitä sinulla nyt on meneillään?

MS (= Mark Solms): Työskentelen nyt nojan aikaisempaan yhteistyöhöni Jaak Panksepin kanssa ja pohdin uudelleen tietoisuuden ongelmaa. Tietoisuus syntyy affektien pohjalta pikemmin kuin havainnoinnin. Nyt meillä on uudenlainen mahdollisuus ratkoa ongelmaa. Kuten tiedät näkemykseni vahvaan evidenssiin nojautuen on se, että tietoisuus ei ensi sijassa liity aistien kautta tapahtuvaan havainnointiin, vaan se on elementaarinen affektin muoto. Monet vaikeudet, joita tutkijat kohtaavat työskennellessään tietoisuuden ongelman kanssa, johtuvat siitä, että he tutkivat kognitioita. Tietoisuus ei synny kognitioiden perustalta, vaan se kytkeytyy aivorungossa olevien vietti-peräisten emootiojärjestelmien toimintaan. Aistihavainto ei ole lähtökohtaisesti tietoinen tapahtuma. Olen kirjoittamassa tästä aiheesta kirjaa [*The hidden spring*], joka ilmestyy vuoden 2021 alussa.

MT: Millaisia kuvantamisvälineitä olet käyttänyt tutkiessasi esimerkiksi aivovaurioita tai unennäköä?

MS: Aivokuvantamisen myötä on selvinnyt esimerkiksi, että vaurio pienessä kahden kuutiomillimetrin suuruudessa alueessa aivorungossa, retikulaarisen aktivaatiojärjestelmän parabrakiaalisessa tumakkeessa, sammuttaa tietoisuuden kokonaan ihmisessä. Kuten seminaarissa pitämässäni esitelmässä näytin: vaikka koko aivokuori olisi tuhoutunut tai sitä ei olisi alun perinkään ollut, kuten on laita ilman kuorikerrosta syntyneillä lapsilla, ei se sammuta tietoisuutta. Mitä tulee kuvantamismenetelmiin, joista kysyt, olemme käyttäneet sekä fMRI- että PET-menetelmiä. Näytin seminaarissa kuvia siitä, miten eri alueet olivat aktiivisia eri tunnetiloissa. Nämä alueet olivat lähes täysin aivokuoren alaisia aivorungon rakenteita. Useimmissa affektitiloissa aivokuori ei ollut aktivoitunut.

Jl (= Juhani Ihanus): Oletat erilliset evoluutiomaalit toisaalta ”ulkoiselle” (”sensomotoriselle”) keholle ja sen aistinelinten aivokuorikuvulle tai -kartoille, toisaalta ”sisäiselle” (”vegetatiiviselle” tai ”viskeraaliselle”) keholle ja sen tiloille siten, että sisäinen keho aktivoi

ulkoista kehoa. Luennollasi näytit kuvion, jossa ei-deklaratiiviseen muistiin liittyivät pikkuaivot (”cerebellum”) ja sen yhteydet luurankolihasistoon. Viime aikoina pikkuaivojen toiminnan osuutta on uudelleenarvioitu suhteessa ”kehoon maailmassa” ja myös suhteessa ”koko maailmaan”. Toisin ilmaistuna pikkuaivoilla näyttää olevan myös muita funktioita kuin sensomotorisia toimintoja, ja nuo funktiot kytkeytyvät tunteiden säätelyyn ja ehkä jopa joihinkin kognitiivisiin ja assosiativisiin prosesseihin. Viittaan tässä esimerkiksi Fred M. Levinin teokseen *Emotion and the psychodynamics of the cerebellum. A neuro-psychoanalytic analysis and synthesis* (2009). Onko nähdäksesi mahdollista, että isoavokuoren alaisissa pikkuaivoissa on kuvia tai karttoja, joiden on oletettu olevan vain isoavokuorella?

MS: Pikkuaivoilla on tosiaan kirjaimellisesti oma aivokuorensa, vaikka se teknisesti onkin osa aivorunkoa. Pikkuaivokuoren päätehtävä on *koordinoida* isoavokuoren kehokarttojen toimintaa. Toinen hyvin tärkeä aivorungon osa, joka edustaa ”ulkoista” kehoa, ovat keskiaivojen yläkukkulat (”superior colliculi”), jotka ovat läheisessä yhteydessä periakveduktaalisen harmaan aineen alueeseen (PAG). Kun sanon, että aivorunko edustaa ”sisäistä” kehoa, tarkoitan itse asiassa aivorungon *ydintä*.

Torjunta ja defenssit

MT: Entä repressio eli torjunta? Puhuit siitä paljon seminaarissa. Miten torjunta pitäisi ymmärtää ja missä mitassa ja miten olisi mahdollista purkaa ja palauttaa torjuttu takaisin tietoisuuteen? Entä sen suhde muihin defensseihin?

MS: Kognitiiviset prosessit aivoissa eivät välttämättä ole tietoisia, mutta affektiiviset ovat. Tunteet, affektit, ovat jo määritelmänkin mukaan tiedostettuja. Tunne joko tunnetaan tai sitten sitä ei ole. Tiedostamaton tunne on käsitteellisestikin ristiriitainen. Torjunnan ongelma on siinä, että ihmisillä on tunteita, mutta he eivät ymmärrä, mistä niissä on kyse. Tämä johtuu puuttuvasta yhteydestä affektin ja sen aiheuttavan kognition välillä. Käyttäakseni Karl Fristonin terminologiaa kyseessä on dissosi-

aatio affektin ja sen välillä, mitä affektin on tarkoitus tavoitella. Tunteiden tarkoitushan on ohjata ja säädellä ajatuksia ja käyttäytymistä. Sanon vielä uudelleen, että etuaivojen prosessointi sekä kuorikerroksessa että sen alla on suurimmalta osalta tiedostamatonta. Torjunta on vain erityistapaus tästä aivojen laajasta tiedostamattomasta toiminnasta. Tunnetilat, joita tiedostamattomat automatisoituneet kognitiiviset reaktiomallit synnyttävät, ovat tietoisia, mutta torjuttu itsessään ei sitä ole eikä voi tietoiseksi tulla siitäkin syystä, että se ei ole symbolista, verbaalista tai kuvallista.

JI: Muistan, kun sanoit webinarissa, että et ajattele torjunnan olevan defenssi lainkaan. Voitko sanoa tästä jotakin, sillä ajatus on aika shokeeraava monelle freudilaisesta näkökulmasta katsoen.

MS: Kerron ensin, mitä tarkoitan sillä. Torjutun rakentumista tapahtuu koko ajan lapsuudessa. Suurin osa siitä on syntynyt lapsuudessa hyvin varhain. Myöhemmin potilas käyttäytyy torjuttujen, sisäistettyjen, automatisoituneiden kaavojen mukaan. Potilailla on tunteita, mutta he eivät aina ymmärrä, mistä on kyse. He ovat ensisijaisesti itse synnyttäneet ne toimissaan torjunnan myötä rakentuneiden mallien mukaan. He tuntevat olevansa ylivoimaisessa tilanteessa emotionaalisesti, mutta eivät ymmärrä, miksi niin tapahtuu ja miksi sitä tapahtuu yhä uudelleen ja uudelleen. Käsitykseni on, että koska on ilmeinen tosiasia, että torjutun rakentuminen on yleistä lapsuudessa, defenssejä käytetään niitä tunteita vastaan, jotka torjuttu herättää. Tämä on perusväittämani. Koetan nyt oikeuttaa väitteeni.

Voit saada potilaan ajattelemaan defenssejään. Ne voivat muuttua tilanteesta toiseen ja elämänvaiheesta toiseen. Aikuihen analyysissä on kyse siitä, että pyritään saamaan käyttöön kypsempiä ja kehittyneempiä defenssejä. Torjuttu sen sijaan ei muutu elämän aikana, se on Freudin mukaan ajaton, stereotyyppinen, fiksoitunut. Jopa kaikkein klassisimmissa teorioissa sitä pidetään stereotyyppisenä, muuttumattomana. Kliininen kokemus osoittaa, että defenssit sen sijaan voivat muuttua, ja defenssien analysoinnin idea on saada ne muuttumaan. Sen sijaan sitä, mikä on torjuttu,

ei voi muuttaa koko elämän aikana. Torjuttu ei koskaan palaa; vain tunne, jota ei ole onnistuttu säätelemään, palaa. Näiden asioiden erottaminen toisistaan vaikuttaa merkittäväällä tavalla kliinisissä tilanteissa.

Luulen että ihmiset sekoittavat ja sotkevat näitä asioita koko ajan. Esimerkiksi Lontoossa, missä itse kouluttauduin, käsiteltiin ja analysoitiin kaikkea transferenssina. Jos ei eroteta torjuttua, joka transferoidaan, ja defenssejä, jotka ovat jotakin aivan muuta, asiat sekaantuvat eikä voida ymmärtää, mikä on transferenssia ja mikä ei. En usko, että se, mitä potilas tekee suojautuessaan tunteita vastaan tässä ja nyt tässä huoneessa, on sama asia kuin se transferenssi, joka pohjautuu lapsuuden kokemuksiin ja infantiileihin konflikteihin. Potilas ei suinkaan transferoi traumaansa sellaisenaan terapeuttiin, vaan niitä tunteita, joita trauma on herättänyt.

Lopuksi haluan sanoa, että jos luet Freudia, huomaat, että hänen tapansa käyttää sanaa transferenssi on sama kuin minulla, kun sanon, että torjuttu ja toisaalta defenssien käyttäminen tunteita vastaan ovat kaksi eri asia. Lähes kaikki kollegani ajattelevat tästä eri tavalla kuin minä. Jos palaan historiaan, huomataan, että Freud varhaisissa kirjoituksissaan 1890-luvulla erotti torjunnan (saks. *Verdrängung*) ja defenssin (saks. *Abwehr*), ne eivät tarkoittaneet samaa asiaa. Myöhemmin kun hän löysi muut defenssit kuten projektion ja introjektion, hän alkoi käyttää sanaa defenssi kuvaamaan näitä ilmiöitä erotukseksi sanasta torjunta. Kun Anna Freud myöhemmin kirjoitti defensseistä, syntyi käytäntö, jolloin sanalla torjunta alettiin tarkoittaa defenssiä. Kuitenkin jos katsotaan varhaisempia Freudin tekstejä kuten Schreberin analyysia, Freud puhuu torjutusta ilmiönä, joka on syvällä Schreberin vaikeuksien ytimessä. Sen lisäksi oli psykoottisia defenssejä. Kun katsotaan, miten hän analysoi tapausta, hän erottaa torjunnan ja defenssit. En luule, että se, mitä näen, on jotakin, mitä ei ole nähty jo aikaisemmin. Luulen, että olemme terminologisessa sekasotkussa ja että on hyödyllistä purkaa tuota sekasotkua.

MT: On siis hyödyllistä erottaa se, mitä sanot torjunnaksi, tavallisista defensseistä, joita

käytetään tunteiden hallitsemiseen ja torjumiseen.

MS: Luullakseni analyysitilanteessa tästä seuraa se ero, että kun ymmärretään, että defenssit hämärtävät sitä, miten tunteet syntyvät, on analysoitava ensin defenssejä, ennen kuin potilas voi jakaa sisäistä maailmaansa terapiassa. Narsistiset ja rajatilapotilaat eivät aina tee analyttistä työtä yhdessä terapeutin kanssa, vaan taistelevat hänen kanssaan, projisoivat ongelmiaan terapeuttiinsa.

Neuropsykoanalyysin annista ja asemasta

MT: Mitkä olisivat mielestäsi neuropsykoanalyysin tärkeimmät löydökset, joista psykoterapeutin olisi hyvä olla perillä? Mitä uutta ne ovat tuoneet vanhojen teorioiden lisäksi? Kuinka hyödyllisiä uudet ideat ovat?

MS: Hyvin laajasti ajatellen sanon kaksi asiaa. Toinen ei ole niinkään merkityksellinen suurimmalle osalle kollegoistani, toisen ajattelen olevan. Ensinnäkin psykoanalyttisten käsitteidemme kääntäminen neuropsykoanalyysin kielelle ei ole vain terminologian muuttamista eikä vain akateeminen harjoitelma. Kun meillä on tiedossamme psykodynaamisten peruskäsitteemme neurologinen korrelaatio, silloin käsitteemme avautuvat tutkimukselle, jota ei voi tehdä ilman näitä käsitteitä. Neurotieteiden teknologiaa voimme käyttää ymmärtääksemme ja testataksemme teorioitamme. Esimerkiksi sanon, että pakkoneuroosiin liittyvä ahdistus on paniikki eikä pelko. On mahdollista kuvata aivoja ja todeta, että paniikissa aktivoituvat alueet, jotka liittyvät paniikkiin, joka on yksi Jaak Pankseppin kuvaamista perusaffekteista. Ajattelen että tämä on hyvin tärkeää, mutta suurin osa kollegoistamme ei ajattele samalla tavalla. On tärkeää, että voimme testata käsitteitämme kehittääksemme teorioitamme.

Toinen asia, jonka sanon ja jolla on suurempi merkitys terapeutille, on että kun käytämme neuropsykologista tietoaamme ymmärtääksemme potilaiden ongelmia, pääsemme asian ytimeen. Tämä on oma kokemukseni viimeisen kymmenen vuoden ajalta. Mielen toiminta on hyvin monimutkaista. Voimme aloittaa potilaan kanssa mistä tahansa, ja lopulta hyvän

analyysin myötä pääsemme asiaan ennen pitkää vaikkapa vuoden kuluttua. Mutta olen itse kokenut, kuinka neuropsykoanalyttinen ymmärrys mahdollistaa sen, että näemme jo alkuvaiheessa, mikä ongelman perusrakenne on, emmekä eksy liikaa yksityiskohtiin. Menetelmä, jolla pääsemme käsiksi perusongelmiin, on keskittyminen affekteihin.

MT: Ja on hyvä tuntee nuo Pankseppin nimeämät seitsemän viettiä ja affektia?

MS: Ehdottomasti. Kuten omasta tapauselostuksestasi seminaarissa ilmeni, on mahdollista rakentaa siltoja psykofarmakologiaan ja biologiseen psykiatriaan. Tämä on tärkeää.

Jl: Tarkastelisin seuraavaksi neuropsykoanalyysin asemaa nykypäivänä. Jo Freud tutki alueita, joita voi kutsua sovelletuksi psykoanalyysiksi, kulttuurin kritiikiksi tai kulttuurin analyysiksi. Neurotieteissä on ilmennyt siirtymä kognitiivisesta affektiiviseen neurotieteeseen ja viimeisimpänä siirtymä edelleen eteenpäin sosiaaliseen ja kulttuuriseen neurotieteeseen. Mitä arvelet näistä uusista alueista? Mikä on oma kantasi näistä neurotieteen laajentumisista? Ovatko ne tänä päivänä merkityksellisiä?

MS: Saatat hämmästyä, kun kuulet minun sanovan, että en ole niinkään innostunut tämän neuromateriaalin suhteen. Ajattelen, että sana neuropsykoanalyysi viittaa kahteen asiaan, neurotieteisiin ja psykoanalyysiin. Se ei ole psykoanalyysin redusointia neurotieteeksi. Se on sen tosiasian tunnustamista, että mieltä voi tutkia kahdella eri tavalla. Jos voi tutkia kahdella tavalla, ne pitäisi voida integroida. Psykoanalyysi on hyvin rikas ja monimutkainen lähestymistapa yksilön ja ryhmien mielen ongelmiin. Psykoanalyysi ja sen metodi on valtavan arvokas neurotieteille ja yhteisöille. Neurotieteiden merkitys on neuraalisten korrelaatioiden löytämisessä mielen perusrakenteiden tasolla.

Kun ryhdytään käyttämään neurotieteellistä metodia ja yritetään ymmärtää sosiaalisia ja kulttuurisia ilmiöitä, on olemassa hyvin suuri reduktionismin ja liiallisen yksinkertaistamisen vaara. Sosiaalisen neurotieteen pääasiallinen menetelmä on fMRI. Se on hyvin rajoittunut ja rajoittava menetelmä. Olen samaa mieltä nii-

den kanssa, jotka sanovat, että kyse on uudestaan frenologiasta. Se on liian redusoivaa. Meidän on muistettava ja arvostettava sitä, että kummallakin metodilla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa. On syytä olla huolellinen, jotta käyttäessämme fMRI:tä emme hukkaisi kaikkea sitä monitasoisuutta ja rikkautta, joka sisältyy humanistiseen perinteeseen. Ymmärrän hyvin, että humanistisen taustan omaavien kollegojen mielestä sosiaalinen neurotiede voi näyttää naurettavalta.

JJ: Palaan uudelleen tähän kysymykseen: Mikä on neuropsykoanalyysin status? Minulla on tunne siitä, että vallitsee voimakas pyrkimys tehdä tieteidenvälistä tutkimusta, mutta mikä on aidosti sellaista tutkimusta? Toisaalta on esimerkiksi neurotieteiden asiantuntijoita, toisaalta psykoanalyysin tai psykologian asiantuntijoita, jotka pitävät kiinni omasta erityisalueestaan ja -osaamisestaan. Mutta ovatko he todella valmiita menemään oman alueensa yli, poikkitieteellisiin yhteistyöhankkeisiin? Olet osoittanut heille väyliä tähän suuntaan – siitä huolimatta näyttää vahvasti siltä, että pitäydään omassa reservaateissa tai reviereissä. Muun muassa kognitiotiedehän aikanaan synyi juuri poikkitieteellisistä projekteista.

MS: Historiallisesti katsottuna aloin työskennellä tieteidenvälisesti 1980-luvulla. Tutkimukseni, joka julkaistiin vuonna 1997 nimellä *The neuropsychology of dreams*, oli alkanut vuonna 1985. Vastaavasti vuonna 2000 julkaistu *Clinical studies in neuro-psychoanalysis* [yhdessä Karen Kaplan-Solmsin kanssa] sai myös alkunsa jo vuonna 1985, jolloin tuonkaltaisia aiheita pidettiin vielä aivan järjettöminä. Minua pidettiin höynähtäneenä sekä psykoanalyttikkojen että neurotieteen edustajien keskuudessa. Nuo alueet olivat täysin erillisiä. Kun 1990-luvun lopulla alkoi kertyä lisää vakavasti otettavaa tutkimustietoa, vain harvat psykoanalyttikot olivat kiinnostuneita. Yhdysvalloissa oli pieni ryhmä, jolle kävin puhumassa, ja neuropsykoanalyttisessa yhdistyksessä ja lehdessä alkoi 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä syntyä molemminpuolista arvostusta. Silti oli edelleen myös niitä, jotka pitivät psykoanalyysin ja neurotieteiden välistä yhteistyötä hulluna ja pahana.

Takaisin kysymykseesi olennaiseen asiaan. Nuoret, jotka haluaisivat perehtyä kumpaankin alueeseen, ovat kohdanneet sen, että ei ole olemassa tieteidenvälistä instituuttia, jossa tämä olisi mahdollista. On neuropsykoanalyttisen yhdistyksen tuleva tehtävä koettaa luoda yliopistollista koulutusta, joka ylittää tohtorintutkintoon ja sen jälkeen tehtävään tutkimustyöhön. Emme ole vielä siellä, mutta paljon pitemmällä kuin 1900-luvun lopulla. On käsittääkseni realistinen toive, että tieteidenvälinen koulutus tulee mahdolliseksi jo yliopisto-opintojen alusta lähtien ja auttaa tutkimaan ihmismieltä neuropsykoanalyttisesti.

JJ: Arveletko, että neurotieteet ja neuropsykoanalyysi voisivat vakavasti haastaa ja muuttaa psykoanalyttista praktiikkaa ja tekniikkaa? Perinteinen psykoanalyysi on ollut paljolti logosentristä ("puhehoitoa") ja hermeneuttis-tulkinnallista. Kuinka ei-verbaalisia transferenssi-vastatransferenssi-ilmiöitä voidaan viestiä psykoanalyysissa? Onko kehitteillä jonkinlainen "kehosuuntautunut" psykoanalyysi, joka painottaisi affektiivista tarkkaavaisuutta ja kehollista itsen tiedostamista? Voidaanko mitenkään tulla tietoisiksi ei-deklaratiivisista tekijöistä?

MS: En usko, että tulossa oleva siirtymä koskee erityisesti kehoa vaan pikemmin toimintaa. Toisin sanoen neuropsykoanalyysin myötä korostuu entistä enemmän se, miten ei-deklaratiivisia ennusteita sovelletaan käytännössä ja miten potilaiden on toimittava joissakin tilanteissa ja suhteissa eri tavoin kuin aiemmin, mikäli he aikovat muuttua.

Freudilaisuuden peruskivistä

JJ: Verkko-seminaarissamme sanoit, että olet "freudilainen" ja että freudilaiseen ajatteluun kuuluu jatkuva teorioiden kehittäminen. Silti freudilaisessa psykoanalyttisessa teoriassa on edelleen "peruskiviä", kuten tiedät, esimerkiksi dynaaminen tiedostamaton, torjunta, transferenssi, vastustus, oidipuskompleksi. Arveletko, että olet revisioinut kaikkia noita perusoletuksia, vai ovatko jotkin niistä säilyneet ennallaan?

MS: Kysymykseesi sisältyy kaksi eri asiaa: Mitä Freud piti teoriansa peruskivinä ja mitkä

noista peruskivistä ovat osa neuropsykoanalyysia? Se, että Freud piti tiettyjä asioita teoriansa välttämättöminä perustoina, liittyi hänen aikakautensa ilmapiiriin ja tiedepoliittisiin kiistoihin. Perustavanlaatuisempaa on kuitenkin Freudin väite, että psykoanalyysi on tieteenala, jonka tutkimuskohteena on se, mitä hän kutsui psyykkiseksi todellisuudeksi eli subjektiviteetiksi, joka on osa luontoa ja tieteellisesti havainnoitavissa. Tämä on minusta Freudin tärkein väite: subjektiviteetti ja mentaaliset työskentelykeinot on saatava tieteellisen tutkimuksen piiriin.

Kysymyksen toiseen alueeseen mennäkseni. Mitkä Freudin peruskivistä ovat vielä olemassa nykyisessä neuropsykoanalyysissa? On neurotieteiden kannalta edelleen radikaalia todeta, että subjektiviteetti ja sen psykoanalyttinen tutkiminen ovat perustavanlaatuisia, kun pyrimme ymmärtämään mieltä ja sen toimintaa emmekä vain ulkokohtaisesti pyri lähestymään mieltä. Tästä juontuu toisia perusoletuksia, kuten oletukset siitä, että ihmiset ovat eläimiä ja että ihmisen mieli auttaa eloonjäämisessä. Freudin teoria vieteistä on välttämätön tällaisten perusoletusten kannalta. Suuri osa ihmisen mielestä on tiedostamatonta. Subjektiviteettimme on siten laajalti läpinäkyvätöntä, mistä puolestaan johtuu teoria vastustuksesta ja mielenensisäisistä ristiriidoista: ihmisen on vaikea hyväksyä eläimellistä luontoaan. Tulen pitkän vastaukseni loppuun toteamalla, että Freud olisi onnellinen siitä, että hänen teorian sa ovat muuntuneet, esimerkiksi käsitykset tiedostamattomasta, egosta, jopa oidipuskompleksista.

Oma näkemykseni oidipuskompleksista käy ilmi teoksestamme *Beyond evolutionary psychology*. Perusväittämämme on, että aivokuorella ei ole synnynnäistä sisältöä. Siinä ei voi alun perin olla deklaratiivisen muistin sisältöä. Freudin tarkoittaman oidipuskompleksin muistisisältöä koskeva teoria viittaa tiedostamattomiin ylisukupolvisiin ja perittyihin deklaratiivisiin muistoihin. Mutta en usko, että aivokuorelle voi tallentua oidipuskompleksiksi kutsuttu perittyjen muistojen yhdistelmä. Pikemminkin on kyse aivokuoren alaisista eläimille ominaisista vieteistä, kuten halusta, rai-

vosta, pelosta, kiintymyksestä, synnynnäisestä pyrkimyksestä hallintaan. Nämä aiheuttavat myös oidipuskompleksin. Jokaisella ihmislapsella on synnynnäinen halu, joka lapsen on sovitettava yhteen esimerkiksi raivon ja pelon kanssa. Lapsen on selvittävä kilpailusta, uhkista, toisten pyrkimyksestä hallintaan. Kaikki tuollaiset haasteet aiheuttavat oidipuskompleksin, joka on esimerkki ongelmasta, jota lapsi ei mitenkään voi ratkaista ja jota ei aikuisenakaan voi sellaisenaan muistaa, koska se kuuluu ei-deklaratiivisiin muistoihin. On siis väistämätöntä, että jotain senkaltaista muodostuu, sillä olemme syntyneet rakenteeseen, ryhmään, jossa on hierarkia, sidoksia, väkivaltaa, konflikteja, seksuaalisia intressejä. Tämä meidän on kohdattava.

MT: Perinteinen tapa käsittää oidipuskompleksi on kuitenkin paljon kapeampi kuin tuo käsityksesi. Freudhan esitti siinä olevan korostuneesti kyse seksuaalivietistä ja sen kohta-loista. Poika haluaa äidin itselleen ja syrjäyttää tai tappaa isänsä jne.

MS: Olen samaa mieltä. Seminaarissa mainitsin [Jaak Pankseppin] seitsemän perustavanlaista emotionaalista viettiä, joista viimeinen on leikki. Sen avulla opimme turvallisesti käsittelemään muita viettejä. Nähdäkseni leikin funktio muistuttaa oidipaalista tilannetta. Leikissä on muotoiltava omia haluja ryhmän hierarkian ja toisten halujen mukaisesti ja neuvoteltava toisten kanssa. Myös tällaisessa leikkitalanteessa voi syntyä oidipuskompleksi. Jos et osaa leikkiä, se merkitsee katastrofia ristiriitojen ratkaisun kannalta. Jos ei ole sääntöjä, jos lasten seksuaalinen kaltoinkohtelu vanhemman taholta toteutuu, jos lapsi todella yrittää tappaa isänsä jne., se merkitsee luotamuksen romahtamista.

MT: Tuon kaltainen uusi tieto voi saada terapeutit kohtaamaan ilmiöitä uudella tavalla ja helpottaa terapiatyötä. Sen jälkeen kun kiinnostuin neuropsykoanalyysista on tapani tehdä terapiatyötä muuttunut suuresti. Se on paljon sujuvampaa, ilmapiiri on myönteisempi, jännitteitä on vähemmän, transferenssi on positiivisempi verrattuna aiempaan kleinilaisesti orietoituneeseen työtapaan, joka provosoi helposti iatrogenisia, terapeutin aiheuttamia

negatiivisia reaktioita potilaissa, koska siinä huomioidaan korostuneesti aggressioita, halkomista, yhteyden sabotointia, negatiivisia asioita. Kuten aiemmin oli puhetta niin myös lähes kaiken tulkitseminen transferenssissa olevana voi sekoittaa ja hämärtää asioiden ymmärtämistä.

MS: Ikäväkseni minun täytyy sanoa että tuo on totta.

Jl: Seuraavaksi menen käsite-erotteluun. Seminaarissa mainitsit, että on hyvin tärkeää määritellä selvästi peruskäsitteet. Kerroit esimerkiksi, että olet saanut valmiiksi artikkelin, jossa käyt keskustelua käsitteistä ”ei-tietoinen” (engl. non-conscious) ja ”tiedostamaton” (engl. unconscious). Kielten sekaannus vallitsee nähdäkseni erityisesti käsitteissä ”affect”, ”emotion” ja ”feeling”. Affektiivinen neurotiede on vakiintunut käytössä. Itse käytät paljon käsitettä ”feeling”. Jo Freud viittasi siihen, että oikeastaan ei ole olemassa tiedostamattomia tunteita, vaikka hän vastentahtoisesti myöntyi psykoanalyttikkojen tavanomaiseen puheeseen tiedostamattomista syyllisyyden tunteista. Mutta Freud vaikuttaa minusta tulevan lähelle käsitystäsi tietoisesta ”Siitä” (idistä) ja ”Siitä” juontuvista tunteista. Miten itse erottelet nuo kolme käsitettä ”affect”, ”emotion” ja ”feeling”?

MS: Ensinnäkin olen samaa mieltä kanssasi siitä, että näkemykseni tässä asiassa on lähempänä Freudin ajattelua. Ongelmana on se, että neurologisen tietämyksensä varassa hän piti tietoisuutta kortikaalisena. Näistä kolmesta käsitteestä totean, että emme voi määrätä ihmisiä käyttämään sanoja tietyllä tavalla. Jokainen valitsee omat käyttötapansa. Itse korostan eniten sanaa ”feeling”, koska on vaikea ajatella, mitä tunne on, ellet tunnista sitä, ellet tunne sitä tietoisesti. Minulle se, mistä kärsimme, ja se, mitä tietoisesti kohtaamme, kun tunnemme jotain, on nimenomaan ”feeling”. Defenssit ottavat tuon tunteen pois. Mitä silloin jää jäljelle? Et voi silloin puhua tiedostamattomasta tunteesta (”feeling”), mutta voit puhua tietoisesta ”emootiosta”, sillä defensi, joka esti sinut tuntemasta (”feeling”), on kognitiivinen, ja tietoinen emootio liittyy siihen, mitä tietoisesti arvelet voivasi tuntea, vaikka

defenssi estääkin tuon tunteen, tuon perustavan vietin. Tunteisiin kohdistuvat defenssit estävät tunteiden tiedostamisen.

Meidän on syytä päästä käsitteelliseen selkeyteen, muuten päädyimme kielten sekaannukseen. Minulle tärkeintä ei kuitenkaan ole termi sinänsä vaan tietoisien ja tiedostamattoman tarpeen erottaminen. Esimerkiksi autonomisen hermoston toimintaan liittyy erilaisia tiedostamattomia tarvetiloja, mutta ne ovat täysin erilaisia kuin tietoiset vietit, sellaiset tarpeet kuten nälkä, jonka tunnet. Näillä tietoisilla tarpeilla on perustava vaikutus mieleemme ja käyttäytymiseemme. Sen jälkeen kompleksiset mielentilat voivat sitten olla vaikka affekteja ja emootioita, mutta perusasiat on selvitettävä ennen käsite-erotteluista sopimista.

MT: Miten neuropsykoanalyysi nykyään on esillä psykoanalyttisissa yhteyksissä? Ainaakaan Suomessa ei juurikaan.

MS: Olen IPA:n (International Psychoanalytical Association) tiedekomitean puheenjohtaja ja Yhdysvaltain Psykoanalyttisen yhdistyksen tiedeosaston johtaja, mikä osoittaa, että psykoanalyttikkojen piirissä tunnustetaan tarve tämän alan tutkimukseen ja koulutukseen. Jos katsotaan historiassa taaksepäin: 20 vuotta sitten neuropsykoanalyysia ei pidetty mainitsemisen arvoisena, 10 vuotta sitten arveltiin, että ehkä se on syytä mainita, ja nyt ollaan tässä.

Jl: Emme ole vielä ehtineet lainkaan keskustella toimitus- ja englanninostyöstäsi Freudin uusien koottujen teosten parissa. Nehän ovat piakkoin ilmestymässä: 24-osainen *The revised standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* ja 4-osainen *The complete neuroscientific works of Sigmund Freud*. Minkälaisiksi näet niiden annin psykoanalyttiselle ja laajemmalle yleisölle? Onko joitakin esimerkkejä, joita voisit mainita Freudin peruskäsitteiden uusista käännoksistä? Muuttuvatko jotkin perinteiset käsitteet?

MS: On kyse vanhan käännoksen revisiosta, ei uudesta käännoksestä. Olen kyllä kääntänyt tähän kokonaisuuteen noin 40 uutta julkaisua, jotka aiemmin olivat kääntämättä englanniksi.

Ainoa pääasiallinen teknisen termin muutos on se, että käsitteestä "instinct" on nyt tullut "drive". Suurimmat muutokset koskevat toimintuksellista apparaattia, joka oli kovin vanhentunut. Päätin toimittajana tehdä lukijat tietoisiksi Freudin käsitteiden kääntämiseen liittyvistä lukuisista ja monimutkaisista ongelmista. Siksi avaan erillisessä termiluettelossa keskeisten käsitteiden historiallisia taustoja ja käyttöyhteyksiä. Kokonaisuuden pitäisi ilmestyä kesällä 2021.

JI: Tuollainen perusteellinen toimittajan työ herättää varmaankin lukijat huomaamaan Freudin tekstien kääntämiseen liittyviä monimerkityksisyyksiä ja ambivalenssejakin. Keskustelemalla käsitteellisistä selvyyksistä ja epäselvyyksistä onnistut näyttämään, että "samalla" termillä on monta ulottuvuutta.

MT & JI: Kiitokset tästä antoisasta keskustelutuokiosta.

MS: Kiitokset myös teille ja terveisiä Suomeen.

Suomentaneet Juhani Ihanus ja Martti Tuohimetsä.